

УДК 371.134

Яценко Е.М.*

ПРОЕКТУВАННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ З ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ

В статті розкриваються теоретичні та прикладні основи педагогічного проектування особистісно орієнтованого педагогічного процесу з формування комунікативної культури студентів як сучасної освітньої технології.

Ключові слова: педагогічне проектування, особистісно орієнтований педагогічний процес, комунікативна культура, освітні технології.

Основним завданням сучасної системи освіти є формування гармонійного розвитку вихованців, формування соціально активної, ментально і духовно зорієнтованої особистості майбутнього професіонала. Нові вимоги потребують і нових підходів до забезпечення завдань вищої школи. На зміну попередньому традиційному досвіду приходять технології педагогічного проектування системи відносин і спілкування між різними суб'єктами діяльності, що реалізовує стимулювання соціально-комунікативної активності особистості студента і є формою трансляції розширеного відтворення культурних норм, цінностей, простором генерування суспільної ідеології, способом підготовки людини до оптимального співіснування в повсякденному та професійному середовищі. Сучасні освітні технології у вищій школі сприяють розвитку особистості як суб'єкта засвоєння нових знань, творця вмінь, норм і цінностей майбутнього професіонала, культурної та духовної особи.

Дослідження технології педагогічного проектування ґрунтується на засадах теорії та практики дослідження педагогічних технологій В. Безпалька, І. Беха, В. Киричука, О. Коберника, О. Падалки, О. Пехоти, І. Підласого, О. Савченко, С. Сисоевої.

Вища школа нового типу акцентує увагу на розвитку особистості як суб'єкта засвоєння нових знань, творця професійних вмінь, норм і цінностей, культурної та духовної особи. Сучасні вимоги ринку праці – з одного боку, та вагомі можливості, закладені в навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів – з іншого – спричинюють розвиток наукового інтересу до розробки та впровадження сучасних освітніх технологій з формування комунікативної культури студентів. Педагогічне проектування навчально-виховного процесу у ВНЗ загалом спрямовано на розвиток особистості студента, його духовного потенціалу, усвідомлення кожним високих моральних ідеалів, формування комунікативних настанов і ціннісних орієнтацій, прагнення до постійного самовдосконалення. Змістове наповнення технології педагогічного проектування є важливою умовою формування комунікативної культури студентів у вищих навчальних закладах різного профілю, а тому потребує детального дослідження.

Метою статті є обґрунтування теоретичних і прикладних основ педагогічного проектування навчально-виховної діяльності з формування комунікативної культури студентів як сучасної освітньої технології, що покращує динаміку особистісного та культурного розвитку майбутнього професіонала.

Проектування в загальному розумінні є науково обґрунтованим визначенням системи параметрів майбутньої якісно нової динамічної та відкритої до перетворень моделі передбачуваного або можливого об'єкта, стану чи процесу в єдності з засобами його досягнення. Донині термін *проектування* пов'язувався з інженерною діяльністю в галузі приладобудування, архітектурою. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки проектування розглядається як особливий вид діяльності соціуму, включаючи

* © Яценко Е.М.*

систему освіти, де воно набуває інтегрального загальнокультурного статусу і починає конкурувати з теорією.

Педагогічне проектування – це попередня розробка основних деталей спільної діяльності студентів і педагогів.

У загальному розумінні проектування є науково обґрунтованим визначенням системи параметрів майбутньої, якісно нової динамічної та відкритої до перетворень, моделі передбачуваного або можливого об'єкта, стану чи процесу в єдності із засобами його досягнення. Донині термін *проектування* пов'язувався з інженерною діяльністю в галузі приладобудування, архітектури. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки проектування розглядається як особливий вид діяльності соціуму, включаючи систему освіти, де воно набуває інтегрального загальнокультурного статусу і починає конкурувати з теорією. За твердженнями сучасних науковців, проект поряд із теоретичними концепціями стає найважливішою формою універсального теоретичного освоєння світу й організації наукового знання та його зв'язку з практикою. Сучасна пізнавальна ситуація у сфері дослідження проблеми психолого-педагогічного проектування формування та розвитку особистості характеризується відсутністю загальноприйнятого визначення феномену «психолого-педагогічне проектування» загалом, оскільки сам термін *проект* у перекладі з латини означає «кинутий уперед – задум, план тощо» [4].

Створення психолого-педагогічного проекту в навчальному закладі вищого типу вимагає від педагогічного колективу оволодіння теорією і технологіями проектування [3, с. 5].

Першою працею про педагогічне проектування були дослідження В. Безпалько [1], який започаткував цю важливу галузь педагогіки. Технологія проектування, моделювання та оцінювання ефективності в дидактиці розроблена І. Підласим [6]. Теорія і методика психолого-педагогічного проектування виховного процесу у школі обґрунтована О. Коберником [4].

Метою педагогічного проектування у вищій школі є створення можливих варіантів майбутньої діяльності і прогнозування її результатів. а змістовим наповненням педагогічного проектування – основні етапи і форми організації навчально-виховного процесу. Загалом об'єктами педагогічного проектування можуть бути: педагогічні системи, педагогічний процес, педагогічні ситуації.

Основним об'єктом проектування у вищій школі зазвичай є педагогічний процес – як об'єднання в єдине ціле тих компонентів або факторів, які сприяють розвитку студентів у їх взаємодії з педагогами. Він проявляється через педагогічне спілкування, технологія якого входить у проектування самого процесу в межах певної педагогічної системи. Це складна багатоступенева діяльність, що охоплює три етапи, а саме: 1) моделювання; 2) розробку проекту; 3) конструювання [7, с. 152].

Педагогічне проектування (створення проекту) є подальшою розробкою створеної моделі і доводить її до рівня практичного застосування. Власне, проект стає механізмом зміни навчально-виховного процесу за певними етапами. Педагогічне моделювання (створення моделі) в нашому дослідженні – це розробка моделі формування комунікативної культури, її структурних компонентів та основних шляхів їх досягнень. Така модель дає змогу зробити педагогічний процес прогнозованим. Матеріалом для моделювання в системі педагогічного проектування підготовки майбутніх фахівців слугує інформація, яка отримується за результатами етапів експериментальної роботи.

Наступний крок проектування – це конструювання. Воно більше деталізує проект, конкретизує і наближає до реальних умов діяльності. Конструювання навчально-виховної та педагогічної діяльності є методичним завданням проекту.

До форм педагогічного проектування належать ті, в яких описуються з різною

мірою точності створення і дія педагогічних систем, процесів чи ситуацій. Основною з-поміж них є концепція, за допомогою якої висвітлюється основна точка зору, задум, теоретичні вихідні принципи побудови педагогічних систем чи процесів. Вона, зазвичай, базується на результатах наукових досліджень.

Базовими принципами педагогічного проектування є: а) принцип людських пріоритетів як орієнтація на особистість – учасника підсистем, процесів, ситуацій; б) принцип саморозвитку. Саме тому проекти мають будуватися на різних видах творчості, а саме: дидактичної, технологічної, організаторської [7, с. 153].

Дидактична творчість викладача є специфічною діяльністю у сфері особистісно орієнтованого навчання, яка спрямована на творення різних способів відбору і структурування навчального матеріалу, методів його передачі і засвоєння студентами. Технологічна – полягає у діяльності в галузі педагогічної технології та проектування, коли реалізується пошук і створення нових підсистем, педагогічних процесів і навчальних педагогічних ситуацій, які сприяють підвищенню результативності виховання студентів. Організаторська творчість проявляється в сфері управління та організаторської діяльності з метою створення нових способів проектування, контролю, мобілізації ресурсів, взаємодії педагогів і студентів [там само, с. 154].

Процесом педагогічного проектування є розробка конкретної педагогічної технології, яка містить: вибір змісту навчання за навчальним планом і програмами, вибір пріоритетних цілей та формування професійних та особистісних якостей, на які має орієнтуватися викладач у процесі викладання проектованої дисципліни, вибір технології, забезпечення цілей, розробку технології навчання і виховання. Структурними компонентами технології є: мета, зміст, засоби педагогічної взаємодії, організація навчально-виховного процесу, учасники цього процесу, результат діяльності [там само, с. 155].

Проектування безпосередньо пов'язане з інноваційною діяльністю. Тому воно конструює оновлене освітнє організаційне середовище за трьома рівнями: 1. Визначення стану організаційного клімату та напрямків створення нової корпоративної культури – формування певних ідеалів, цінностей, норм і правил у моделюванні організаційного простору (де пропагуються теоретико-методологічні засади і положення, інновації, проводиться пілотаже дослідження та вивчення локальних спроб їх запровадження, створюються технології, програмово-методичне забезпечення освітнього процесу, відпрацьовуються певні схеми управлінської діяльності). 2. Аналіз виконання умов проекту через вплив організаційно-економічних чинників. 3. Створення позитивної атмосфери в колективі [5, с. 15].

Педагогічне проектування є цілісною системою, що спрямована на створення детального нормативного уявлення про реальний навчально-виховний процес, а тому охоплює і соціальну, і психолого-педагогічну, і особистісну системи проектування [3, с. 6].

Проектування передбачає можливість здійснювати самонавчання як індивідуальну діяльність щодо трансформації соціально значущих нормативів (зразків) засвоєння, поданих у навчанні. Слід окрім цього формувати особистість студента, оскільки саме ці новоутворення будуть запускати в дію продуктивний процес навчання. Під час конструювання та реалізації навчального процесу, як зазначає дослідниця І. Якиманська, необхідна особлива робота з метою виявлення суб'єктного досвіду кожного вихованця, його соціалізації («окультурення»), контроль за утвореними способами навчальної роботи, співпраця вчителя й учня, спрямована на обмін різного змісту досвідом, спеціальна організація колективно розподіленої діяльності між усіма учасниками навчального процесу [8, с. 38]. У цьому процесі відбувається зіткнення досвіду (суспільних знань) з особистим досвідом кожного та постійне їх узгодження.

Актуальні ідеї гуманізму нині пов'язуються саме з проектуванням особистісно орієнтованого навчально-виховного процесу, основними стратегічними орієнтирами якого є: створення необхідних умов для різнобічної життєдіяльності молодшої людини, забезпечення успішності особистості в освоєнні соціально-моральних норм, створенні ситуацій позитивних емоційних переживань суб'єкта в предметній, комунікативній діяльності тощо [2, с. 22-23]. Аналізуючи проектування особистісно орієнтованого педагогічного процесу, провідний вчений І. Бех зауважує, що його основою виявляються середовище, діяльність, відносини [там само].

Зміст етапів і реалізації упровадження технології педагогічного проектування за особистісно орієнтованого педагогічного процесу у ВНЗ з формування комунікативної культури охоплює: 1) проектування освітнього простору на макрорівні; 2) моделювання та конструювання технології формування комунікативної культури на метарівні; 3) координацію виконання умов педагогічного проектування на мікрорівні.

На макрорівні моделювався етап діагностики освітнього простору ВНЗ через фази: а) окреслення стратегічних завдань сучасної вищої освіти; б) визначення наявного стану комунікативної культури студентів.

Метарівень проектування охоплював такі фази: а) комплексний аналіз (педагогічна діагностика) стану сформованості у студентів комунікативної культури; б) систематизація проблем і потенційних можливостей підвищення її рівня в навчально-виховному процесі ВНЗ.

Мікрорівень забезпечував розкриття технології формування комунікативної культури майбутнього професіонала через: а) постановку індивідуальних завдань корекційної програми самотворення; б) розвиток ціннісно-мотиваційної сфери особистості засобами предметного змісту особистісно орієнтованих програм; в) опис програми самовиховання.

Створення моделі процесу формування комунікативної культури в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу на основі визначених конкретних навчальних цілей і педагогічних завдань є дієвим засобом перевірки доцільності чи необхідності різних форм, видів, засобів, методів, системи педагогічного проектування.

Вищезазначене дозволяє констатувати, що: 1. Педагогічне проектування за умов особистісно орієнтованого підходу не рівнозначне штучному нововведенню в освітню діяльність, оскільки є відкритим динамічним утворенням для змістового наповнення моделями, які ґрунтуються на засадах діалогічної взаємодії, партнерської поведінки, поваги й толерантності, системи вартостей, ментальності і духовно-ціннісних поглядів кожного учасника навчально-виховного процесу вищого навчального закладу. 2. Проектування особистісно орієнтованого педагогічного процесу загалом покращує динаміку особистісного розвитку майбутнього професіонала, підвищує рівень співпраці у студентських групах, збагачує інтелектуальний розвиток, коректує прогалини особистісного розвитку та культури загалом.

Порушена у статті проблема багатоаспектна, а тому її вивчення може бути продовжене в подальших наукових пошуках.

Література:

1. Безпалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / В.П. Безпалько. – М.: Педагогика, 2002. – 190 с.
2. Бех І. Виховання особистості: [у 2 кн.] / І. Бех. – Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.
3. Киричук В.О. Психолого-педагогічне проектування в системі виховного процесу загальноосвітньої школи / В.О. Киричук // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. – № 8. – С. 4-11.

4. Коберник О.М. Теорія і методика психолого-педагогічного проектування виховного процесу в школі / О.М. Коберник. – К.: Науковий світ, 2001.– 182 с.
5. Наукове проектування інноваційних та економічних систем національної освіти: [зб. матеріалів до загальноакад. наук. конф., 17 квіт. 2003 р.] / відп. ред. О. Іванчук. – Тернопіль: Екон. думка, 2003. – 41 с.
6. Підласий І.П. Діагностика і експертиза педагогічних проєктів: [навч. посіб.] / І.П. Підласий. – К.: Україна, 1998. – 343 с.
7. Самыгин С.И. Этапы и формы педагогического проектирования / С. Самыгин // Педагогика и психология высшей школы: [учеб. пособ.]. – Ростов на Дону: Феникс, 2002. – 544 с.
8. Якиманская И.С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения / И.С. Якиманская // Вопросы психологии. – 1995. – № 2. – С. 31-42.

Яценко Э.М.

ПРОЕКТИРОВАНИЕ ЛИЧНОСТНО ОРИЕНТИРОВАННОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА ПО ФОРМИРОВАНИЮ КОММУНИКАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ

В статье раскрываются теоретические и практические основы педагогического проектирования личностно ориентированного педагогического процесса по формированию коммуникативной культуры студентов как современной технологии образования.

Ключевые слова: педагогическое проектирование, личностно ориентированный педагогический процесс, коммуникативная культура, технологии образования.

Yashchenko E.M.

PROJECTING OF PERSONALITI-ORIENTED PEDAGOGICAL PROCESS WITHIN FORMATION OF STUDENTS' COMMUNICATIVE CULTURE

The author reveals theoretical and applied essentials of projecting of personality-oriented pedagogical process within formation of students' communicative culture of students as a modern educational technology.

Key words: pedagogical projecting, personality-oriented pedagogical process, communicative culture, educational technology.